

УДК 811.111:811.161

АНГЛОМОВНИЙ ЗАГОЛОВОК: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ**Шеремета К. Ю.**

Статтю присвячено визначенню особливостей англомовних заголовків. Звертається увага на способи їх перекладу українською мовою.

Ключові слова: заголовок, переклад, текст.

Статья посвящается определению особенностей англоязычных заголовков. Обращается внимание на способы их перевода на украинский язык.

Ключевые слова: заголовок, перевод, текст.

The article is devoted to the determination of peculiarities of English titles and headlines. Special attention is paid to the means of their translation into Ukrainian language.

Key words: title, headline, translation, text.

Компетентний перекладач знає, що заголовок – це найважливіша позиція в тексті. Адже, заголовок – це перше, з чим зустрічається читач, з чого починається його знайомство з художнім твором або публіцистичною статтею. Таким чином заголовок покликаний виразити основну мету повідомлення, встановити контакт з читачем, привернути його увагу, викликати зацікавленість до теми того, про що йде мова.

Завдання перекладача – якомога адекватніше перекласти заголовок, тому що в ньому закладена ідея твору. Таким чином, проблема пошуку нових шляхів перекладу заголовків та вдосконалення вже існуючих залишається досить актуальною і потребує подальших досліджень.

Заголовок неодноразово ставав об'єктом лінгвістичного дослідження. Виконано цілий ряд робіт, присвячених структурним, семантичним, жанровим, стилістичним і комунікативним особливостям заголовку. Над дослідженням цього питання, зокрема, працювали такі дослідники Бойко Л. Б., Петрат Т. Р., Кожина Н. А., Кухаренко В. А., Волков А. В., Гак В. Г., Goddard A., Dyer G та інші.

Перше з чим стикається читач – це, звісно, заголовок. Саме цьому автори статей або художніх творів намагаються якомога яскравіше підібрати таку форму, яка б оптимально співпадала із прагматичними цілями як газетного так і художнього заголовку [6, с. 112]. Переклад заголовку можна вважати окремою проблемою перекладознавства, від вирішення якої залежить у більший мірі доля всього тексту, який перекладається в іншій культурі. Слід відзначити, що при перекладі заголовків газетних статей, перекладачу недостатньо лише перекласти його на іншу мову, але й зберегти основну функцію заголовку – привернути увагу людини до проблеми, яка розкривається у статті, заінтригувати або пробудити її до ознайомлення з нею.

Існує багато визначень поняття “заголовку”. Визначення заголовку, дані різними дослідниками, включають в себе набір характеристик, відмінний за кількісним та якісним складом у кожному окремому випадку. В цілому ж такі характеристики базуються на різному розумінні дослідниками ролі заголовку в тексті, а також ступеню його залежності від функціонального типу тексту.

Наприклад, Бойко Л. Б. вважає, що заголовком називається виражений засобами природної мови та виділений графічно потенційно звернутий знак тексту, який, володіючи відносною автосемантичністю, є абсолютно початковим, єдиним для всього тексту елементом, що іменує та/або характеризує текст, здатним прогнозувати зміст, інтегрувати текст і надавати останньому додаткові значення [2, с. 123].

Інші дослідники дають характеристику заголовку конкретно для художнього тексту, стверджуючи, що це правий вербальний маркер концепту тексту, що відображає ідеологічну та естетичну позицію автора.

Бойко Л. Б. обмежується визначенням заголовку як скомпресованого, незрозумілого змісту тексту. Це елемент передтекстового комплексу, що корелює з самим текстом як органічною системою [2, с. 85].

З вище сказаного можна зробити висновок, що визначення заголовку без конкретної характеристики його функцій неможливе. Однак, опис функцій заголовку можливий лише за визнання його нерозривного зв'язку з текстом як елемента цілісної системи.

На перший погляд, когезія між заголовком і самим текстовим комплексом виражена достатньо слабо. Заголовок завжди стоїть від тексту на деякій відстані та друкується іншим шрифтом. З іншого боку, заголовок не може розглядатися окремо від тексту, так як він є гранично коротким представником його змістовної інформації [1, с. 55].

Заголовок за своєю природою діалектично суперечливий, так як він є одночасно елементом і автосемантичним, і синсемантичним. Будучи елементом текстової системи, він сам по собі в той же час є "міні-текстом" та вступає у тісні зв'язки з власне тестом. При цьому, заголовок також одночасно виступає у ролі посередника між текстом та читачем.

Переклад публіцистичного тексту, у порівнянні із перекладом художньої літератури, при якому перекладач зобов'язаний передати художньо-естетичні достоїнства оригіналу, трохи відрізняється за формою, мовними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною спрямованістю. У процесі перекладу таких текстів перекладачеві доводиться вирішувати як лише мовні, лінгвістичні проблеми, обумовлені розходженнями в семантичній структурі й особливостях використання двох мов у процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичної адаптації тексту. Дослідник творчого процесу перекладу Галкіна-Федорук Є. М. розцінює переклад публіцистичних текстів, як творчість на мовному рівні, тоді як переклад художніх текстів – як творчість, пов'язану з художньо-образним мисленням [3, с. 82].

Перекладачеві нерідко доводиться шукати особливі засоби для передачі смислових і стилістичних складових оригіналу. У такому випадку досягається прагматична еквівалентність між оригіналом і перекладом, що й визначає комунікативний ефект. Перекладачів публіцистичних текстів цікавить більше комунікативна функція перекладу текстів, ніж художньо-змістовна.

Заголовок – найважливіша частина тексту. Тому зважаючи на те, що головна функція заголовків привернути увагу читача, варто звернути увагу на особливості їх структури для правильного розуміння й адекватного перекладу.

Труднощі розуміння англословних заголовків найчастіше обумовлені:

- тим, що в них дозволяється порушення мовних норм (скорені структури речення, відсутність артиклів, дієслів-зв'язок і навіть смислових дієслів, інші синтаксичні особливості, порядок слів і пунктуація);

- недостатнім знанням реалій й культури мови оригіналу.

Як правило, перекладати заголовок потрібно після прочитання всієї статті/твору. Це полегшує розуміння змісту заголовку, якщо він спершу він здається незрозумілим.

Характерною рисою вдалого відтворення ідеї, втіленої в тексті, є гармонічне поєднання основної комунікативної мети з тими засобами виразності, які є найбільш відповідними даній ідеї. Для відтворення такого явища від перекладача вимагається гарна уява та образність мови [5, с. 183].

Фактична більшість заголовків – метафори та гіперболи. Метафора здатна охоплювати як окрему рису в описі характеру, так і цілий твір. При перекладі метафори перекладачу потрібен великий творчий потенціал [5, с. 55].

Серед загальноживаних слів вживаються як мовні та і мовленнєві метафори (індивідуально-авторські) метафори [4, с. 277]. Перекладні відповідники перших, як правило, зафіксовані у перекладних словниках і мовні метафори перекладаються, як інші слова, шляхом вибору словникового відповідника. При перекладі на українську мову такі метафори не завжди відтворюються метафоричним словом, якщо внаслідок перекладу певним чином порушуються стилістичні та жанрові норми мови перекладу, оскільки вживання таких метафор не є

ознакою стилю автора. Отже, мовні метафори у перекладі можуть передаватися: 1) метафоричним словом; 2) неметафоричним словом.

У випадках, коли мовна метафора перекладається метафорою, остання не обов'язково містить той же образ, що й відповідна метафора у мові оригіналу.

Мовленнєва метафора становить для перекладача більшу складність, оскільки умові перекладу вона не має усталених перекладних відповідників, виступаючи фактично семантичним новоутворенням. Існують три основні способи передачі таких метафоричних слів: 1) метафоричним словом, що має такий же або дуже подібний характер образності; 2) метафоричним словом, що має інший характер образності; 3) неметафоричним словом, що передає тільки денотативний зміст, а не образність. Наведемо деякі приклади перекладу метафор в заголовках з англійської мови:

"Saks loves ageless beauty" – *"Сакс любить вічну красу"* [8].

"Just one moment can change everything" – *"Одна мить може все змінити"* [8].

"A disturbance in the atmosphere" – *"Неспокій в атмосфері"* [8].

"Paradise in a bottle" – *"Рай в пляшці"* [8].

Одним з найвживаніших прийомів є імперативна форма дієслова, що значно підсилює динамічність спілкування. Форма наказового способу дієслова може перекладатись: 1) неозначеною формою дієслова; 2) формою наказового способу дієслова другої особи множини або однини, в залежності від то, до кого спрямоване звернення та мети мовної комунікації [4, с. 68]. Наприклад:

"Stop fighting!" – *"Припинити боротьбу!"* [8].

"Hate it, love it" – *"Ненавидь або люби"* [8].

"Imagine that" – *"Уяви це"* [8].

"See it. Get it. Win it" – *"Побач. Отримай. Виграй"* [8].

Важливу роль в заголовках відіграють атрибутивні словосполучення, до складу яких входять прислівники та прикметники, несуть велике функціональне навантаження. Деякі дослідники навіть називають прислівники та прикметники ключовими словами тексту та звертають на них особливу увагу. При перекладі ця обставина має обов'язково враховуватися. Адже вдалий переклад атрибутивного словосполучення є ключовим фактором при перекладі заголовку:

"The Nameless Castle" – *"Безіменна фортеця"* [8].

"The Whole World in One Country" – *"Весь світ в одній країні"* [8].

Велике значення в практиці перекладу заголовків має правильне відтворення власних імен. Наприклад, *"Wilhelm Tell"* – *"Вільгельм Телль"*, оскільки всілякі неточності в їх перекладі можуть привести до фактичних спотворень, до втрати національного колориту. Як правило, власні імена не перекладаються, а транслітеруються: *"Martin Salander"* – *"Мартін Заландер"* або транскрибуються *"Walfried"* – *"Вальфрід"*. Важливо також знати, що при передачі заголовків художніх творів англійських авторів, які раніше вже перекладали на українську мову, рекомендують користуватися готовими загальноприйнятими перекладами: *"Macbeth"* – *"Макбет"*; *"The Adventures of Tom Sawyer"* – *"Пригоди Тома Соєра"*; *"Dracula"* – *"Дракула"* [6, с. 112].

Отже, ми розглянули основні труднощі при перекладі заголовків як публіцистичних так і художніх текстів, як такої семантичної частини, що має на меті привернути увагу читача та характеризується яскравою емоційною забарвленістю.

Для кращого, правильного розуміння та перекладу заголовку потрібне попереднє ознайомлення із змістом тексту, особливо, коли заголовки мають у своєму складі елементи образності. Це призводить нас до ще одному аспекту проблеми. Існує багато творів, заголовки яких являються цитатами з інших творів, точними або видозмінними, але які легко впізнати читачу оригіналу (якщо читач доволі досвідчений). Але, на жаль, перекладач не завжди розпізнає в заголовку цитату [4, с. 101].

Особливе ускладнення для перекладача виникає, коли він зустрічається з полісемією назви. В такому випадку, не слід обмежуватись при перекладі лише першим значенням слова, треба вибрати значення, більш вірне й глибоко розкриваючи зміст та тему. Дуже часто англійські заголовки бувають

алітеровані. Передати алітерацію являється для перекладача захоплюючим, але не завжди здійсненим завданням. В більшості випадків перекладачі жертвують цією особливістю, яка характерна для англійської мови, зберігаючи зміст та ритмічний рисунок.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у процесі відтворення перекладач повинен застосувати не тільки знання англійської і української мов, але і смак, любов до слова, а цим речам навчитись украй важко – вони приходять згодом, із практикою. Для того, щоб правильно і точно виконати переклад того або іншого заголовку і тексту в цілому, сучасний перекладач вимушений витратити багато часу на підготовчу роботу: ознайомлення з загальним змістом твору, вивчення соціокультурних особливостей країни мови-перекладу, пошук відповідних способів перекладу з огляду на взаємозв'язок всіх структурних частин повідомлення. Крім того, для правильного відтворення змісту англійського заголовку українською мовою потрібно знати правильні граматико-стильові особливості побудови заголовків і добре володіти українською літературною мовою. Комплексне відтворення заголовку та тексту – це справжня творча нива для перекладача, що дає змогу розкрити свої здібності та нагоду застосувати набуті теоретичні знання.

Література

1. Баннікова І. А. Інтерпретація заголовка, початку і кінця як особливих компонентів тексту / І. А. Баннікова – К. : Либідь, 2010. – 248 с.
2. Бойко Л. Б. Особливості функціонування назв у текстах з різними комунікативними завданнями / Л. Б. Бойко // Всесвіт. – 2009. – № 9. – С. 17–20.
3. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста: [учеб. для студ. фак. и ин-тов ин. яз.] / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2008. – 224 с.
4. Галкіна-Федорук Є. М. Про експресивності й емоційності в тексті / Є. М. Галкіна-Федорук. – К. : Освіта, 2007. – 276 с.
5. Долгієва А. Е. Газетний заголовок у прагмалінгвістичному аспекті / А. Е. Долгієва. – Львів : Школа, 2008. – 132 с.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : [підручн. для студ. ВНЗ] / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
7. Dyer G. Advertising as Communication. / G. Dyer. – L. : Routledge, 1995. – 140 p.
8. Цікаві заголовки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.titles.org.ua/pageid-3826-1.html>